

O S V R T I

S L A V I A

ROČNÍK L (1981)

VLADIMÍR KYAS, *Ke kulturním poměrům na Moravě v 10. a 11. století* (1-7). Rozvoj stsl. pismenosti u českým zemljama nakon raspada Velikomoravskog carstva i pitanje o moravsko-českóm kontinuitetu do kraja 11. stoljeća još uvijek nije na zadovoljavajući način rasvijetljeno. Na temelju postojanja brojnih i raznovrsnih spomenika za koje se s manje ili više sigurnosti može pretpostaviti česko podrijetlo, kako i na temelju rezultata koje u ovoj oblasti pruža arheologija i povijest, autor zastupa stav o znatnoj proširenosti stsl. pismenosti u Češkoj i o njezinu kontinuitetu sve do 11. st. Svoju pažnju usmjerava na prilike u Moravskoj u 10. st., odnosno na razdoblje koje se većinom smatra za potpuni kulturni vakuum. Predodžbe o kulturnoj praznini u Moravskoj 10. st. treba korigirati u svjetlosti novijih arheoloških otkrića i povijesnih rekonstrukcija na temelju kasnijih izvora koje daju naslutiti da je u Moravskoj u 10. st. i u prvoj pol. 11. st. postojala kulturna sredina koja je pogodovala čuvanju i prepisivanju stsl. rukopisa i postojanju stsl. liturgije. Ima indicija za postojanje biskupije u Moravskoj (zasad s neutvrđenim sjedištem) i kulturnih centara, središta csl. obrazovanosti, u kojima se

razvijala određena kulturna djelatnost. Jedan od tih centara je arheološki utvrđeni lokalitet na vrhu sv. Klementa kod Osvjetimana. U ovu sredinu, na kraj 9. ili poč. 10. st., autor locira Kijevske listiće i ev. i neka druga manja djela. U tom svjetlu, Morava 10. st. javlja se kao međukarika koja održava kontakte sa sličnim centrima csl. kulture u Ugarskoj, na Visli i napose u Češkoj, i preko koje se održavaju kulturni kontakti sa slavenskim Istokom. Odatle se u 10. i u prvoj polovini 11. st. u susjedne zemlje širi poznavanje slavenskog bogoslužja. U ovom kontekstu se objašnjava i nastanak Prve svatovaclavske legende u 2. četvrtini 10. st. u Češkoj kao i osnivanje Sazavskog samostana, češkog utočišta moravske kulture.

VLADIMÍR ŠAUR, *O deverbativním původu některých adjektiv (gluch, slěp, prost, pust i jiných)* (52-60). Autor daje etimološku analizu pridjeva *gluch, slěp, prost, pust* i nalazi da ima razloga da se oni tretiraju kao deverbativne izvedenice, za razliku od dosada proširenog mišljenja da je izvođenje išlo obrnutim redom, tj. da su spomenuti pridjevi poslužili za tvorbu odgovarajućih glagola.

EMANUEL MICHÁLEK u prvom i drugom svesku ovog godišta Slavije objavljuje dva priloga sa srodnom tematikom, naime ukazuje na južno-

slavenske elemente u Klaretovim rječnicima i napose na hrvatski ili srpski jezik kao na izvor za tvorbu nekih termina koji u stručnoj literaturi dosada nisu na zadovoljavajući način objašnjeni. To su prilozi: *Klaretovy překlady »ozuble zibron«, »paříz palefredus«, »svada compada«* (61-62); *K jihoslovanským prvkům v Klaretově Glosári* (185-186).

HELENA BĚLIČOVÁ-KŘÍŽKOVÁ u prilogu *Ke vztahu kategorie vidu a času v spisovných slovanských jazycích* (121-134), na materijalu suvremenih slavenskih jezika razmatra slijedeće probleme: vezanost odn. nevezanost kategorije vremena na vid i u vezi s time razlike u funkcioniranju vidsko-vremenskih formi; svršeni prezent u funkciji futura; neaktualna upotreba svršenog prezenta i preterita; upotreba sekundarnih imperfektiva; futur u značenju uzualne, ponavljane radnje; prošlo-buduće vrijeme u makedonskom i bugarskom jeziku.

VLADIMÍR ŠAUR, *Jak se původně vyslovovalo slovanské c, dz?* (135-140). Autor postavlja cilj da dokaže ispravnost, odn. neispravnost proširene tvrdnje da je suglasnik *c* (i *dz*) imao izvorno mek izgovor i tek je kasnije otvrdnuo. Pri tome polazi od interpretacije činjenica potvrđenih u stsl. i ranim csl. spomenicima, a na prvom mjestu od promjene *cě->ca-* poznate u bugarskim i makedonskim dijalektima i potvrđene u spomenicima već od 12. st. U dijalektima koji poznaju *cě>>ca* u svim pozicijama bez ograničenja, u svim ostalim slučajevima dolazi

ě>e (zapadno od jatove granice), ili refleks u skladu s bugarskim jatovim pravilom (istočno od jatove granice). Umekšani izgovor *c'* ispred kontinuantata jata formirao se kasnije, nakon promjene *cě>ca* u južnim dijalektima i, prema tome, poziciono umekšani izgovor *c'* ne može biti kontinuant psl. izgovora. Izvorno je stanje s jedinstvenim *c*. Postavlja se pitanje o mekom ili tvrdom karakteru ovog jedinstvenog *c* i ujedno da li se realizirao na isti način na cijelom slavenskom teritoriju. Stanje u Kij (grafije *oběcěnie, oběcěniě, oběcěb* prema *oběšta-* u Zogr Mar As Euch) i u ćirilskim spomenicima (Supr etc.) objašnjava se kao geografska, a ne kronološka razlika: realizacija sugl. *c* nastalog kao rezultat 2. palatalizacije *k* bila je na zapadu mekša nego na jugu i na istoku. Zbog toga i realizacija etimološkog *a* koje umekšava prethodni konsonant na češkom se teritoriju fonetski razlikovala od realizacije na slavenskom jugu. Slično vrijedi i za *dz>z*. Prema tome, grafija Kij objašnjava se kao odraz specifične češke situacije. Na jugu i na istoku je postojalo izvorno tvrdo *c, dz* koje se u dijelu istočno-bugarskih dijalekata sekundarno poziciono umekšava u vezi s primjenom jatovog pravila. Ova poziciona meka varijanta *c'* nije se pojavila u onim dijalektima gdje je već ranije svaki jat prešao u *a*. Ne radi se, dakle, o otvrdnuću *c* već o promjenama u izgovoru *ě, a*, koje su izazvale lančanu reakciju u konsonantskom sistemu, a u češkom i u vokalnom sistemu. U češkom je razvoj artikulacije samoglasnika išao u pravcu prednjeg izgovora (*a>ě* poziciono) dok je u bugarskom obratno *ě>a*.

ŠIMON ONDRUŠ, *Sémantika, genéza a fundujúca funkcia slovan-ských slovies chetati: chētati: chentati >šetati: šatati: šġtati* (248-270). Autor razmatra derivate korijena *chet->šet-*, *chēt->šat-*, *chent->šġt-* s primarnim značenjem raznih vrsti fizičkog kretanja. Posebno se osvrće na glagole *chotiti>choditi*, *chetriti*, *chētriti>šetriti*, *šatriti*; *chatrati*; *chotēti*, *chġtēti* i njihovu genetsku povezanost. Razmatrajući glagol *chotēti*, *chġtēti*, autor ukazuje kako njegovo stavljanje u genetsku svezu s familijom *chetati*, *chētati*, *chentati*, i napose s glagolom *chotiti>choditi*, omogućuje objašnjenje paradigmatске defektnosti ovog glagola. S istim korijenom autor povezuje i slovensko *všeč*, *navšeči* (odbacujući germansko podrijetlo), zapadno i istočno-slavensko *šatъ*, *šata* («odjeća»), bugarsko *šata*, *šatica* («patka») i napokon i južnoslavensko i slovačko *chotarъ*, *kotarъ*. Slovačkome *chotár* i tumačenju njegova slavenskog podrijetla posvećena je posebna pažnja. (Stavu o slavenskom podrijetlu ove riječi, koji je autor iznio već ranije, suprotstavio se na stranicama Slavije 48 F. Kopečný.)

U rubrici Građa i diskusije nalazi se prilog JOSIPA VRANE s polemičkim naslovom *Kijevski listovi nisu falsifikat* (322-326). Iako odlučno zauzima odričan stav prema pokušajima da se dovede u pitanje autentičnost Kij, autor ovog priloga ipak ni s kim konkretno ne polemizira, kako bi se možda moglo pomisliti prema naslovu, već samo sažeto rezimira rezultate svojih istraživanja o Kij, zadržavajući se na

onim osobinama pisma, grafije i jezika koje idu u prilog dosadašnjem datiranju Kij i potvrđuju njihovu autentičnost.

Е. И. МЕЛЬНИКОВ u prilogu *К вопросу о «русском» письме, упоминаемом в некоторых памятниках древней славянской письменности* (327-335), ponovno aktualizira pitanje o »ruskim« slovimа koja se spominju u 8. glavi ŽK i o kojima je dosada bilo izrečeno više razliġnih hipoteza. Zastupajući mišljenje da je odgovarajuće mjesto u ŽK kasnija interpolacija koja se u ŽK mogla pojaviti najranije u 11. st. kada se u strus. pismenosti javlja predanje o podrijetlu strus. pismenosti iz Hersona, autor smatra da pod »ruskim« slovimа treba podrazumijevati ćirilsko pismo istoġnih Slavena.

JIRÍ HOŠNA, *Místo první staroslavěnské legendy ve václavské hagiografii* (345-350). Zalažući se za korišćenje topike pri analizi i književno-povijesnoj lokaciji srednjovjekovnih djela, autor pristupa analizi obrade osnovnog »locus communis« srednjovjekovnog martirija — opisa muġeniġke smrti sveca — u Prvoj staroslavenskoj legendi o sv. Vaclavu. Uspoređujući obradu ovog mjesta u *Prvoj stsl.* legendi s obradom u drugim vaclavskim legendama, dolazi do ovih zakljuġaka: Prva stsl. legenda donosi opis Vaclavove smrti bez uopćavanja i fantastiġnih motiva, dajući na taj naġin vrlo realistiġku sliku o Vaclavovoj smrti i feudalnoj sredini. Ovaj naġin obrade upućuje na domaġeg autora detaljno

upoznatog s mjesnim prilikama i ujed-
no ide u prilog relativno većoj starosti
Prve legende u usporedbi s ostalim
vaclavskim legendama.

ROČNÍK LI (1982)

U 1. svesku, 51. godišta VÁCLAV
KONZAL, *Ještě jednou k csl. adjektivi-
vu razlatyj* (54-55) odgovara na disku-
siju St. Herodesa (*Slavia* 49, 1980,
397-398) o značenju csl. adj. *razla-
tyjъ* ne slažući se s njegovim zaključ-
cima, ni s metodom analize. Za razliku
od St. Herodesa, V. Konzal polazi pri
semantičkoj analizi na prvom mjestu
od teksta u kojem nalazi dovoljno po-
dataka za zaključak da se na odgova-
rajućim mjestima u Bes radi o »širokoj
zdjeli«, a ne o »zlatnoj, od čistog zla-
ta«, kako predlaže St. Herodes. Prim-
jedbe V. Konzala se odnose i na auto-
rovu tvrdnju o etimološkoj nejasnoći
ove riječi.

A. П. ГРУЦО, *Общеславян-
ское жержава» и производные от
него в близкородственных русском
и белорусском языках* (56-59). Na
primjeru analize supst. *deržava* i izve-
denica od istog korijena u ruskom i
bjeloruskom jeziku autor pokazuje ut-
jecaj poljskog jezika na formiranje lek-
sika bjeloruskog jezika.

ПШЕМЫСЛАВ ЗВОЛИНСКИЙ,
*Контакты поляков со старо- и но-
воболгарским языком от половины
XVI до конца XIX века* (60-62).

Predmet autorova interesa nisu poznati
radovi pravoslavnih Ukrajinaca i Bjelo-
rusa (L. Zizanj, M. Smotryč'kij, Pam-
va Berinda) već radovi autora poljskog
podrijetla. Na ovom su polju rezultati
vrlo skromni. U 16. st. autor spominje
St. Orzechowskog i u vezi s njime J.
Januszowskog. Nakon pauze u 17. i
18. st. tek se u 19. st. javlja kod Polja-
ka interes za ovu tematiku. Prvi poljski
autor udžbenika stsl. jezika je A.
Chodzko. Njegova je gramatika izašla
na francuskom u Parizu 1869. godine.
Svoj prilog autor završava osvrtom na
djelo A. Kaline.

U 2. svesku JAN SEDLÁČEK,
*Vývoj kopulativních spojek v jižní slo-
vanštině* (121-126) govori o problema-
tici kopulativnih veznika u južnosla-
venskim jezicima, napose u hrvatsko-
srpskom, sumirajući rezultate dosadaš-
njih proučavanja i obogaćujući ih vla-
stitim doprinosom. Za južnoslavenske
jezike je karakteristično postojanje ra-
zvijenog i diferenciranog sistema kopu-
lativnih veznika. Tu se u suštini čuva
staro stanje, naslijeđeno iz psl., uz ne-
ke razvojne inovacije. Na sistem južno-
slavenskih kopulativnih veznika imali
su utjecaj i neslavenski balkanski jezici,
grčki, rumunjski i dr. Autor posebno
ukazuje na složeni razvoj veznika s
komponentom -t-, i na južnoslavensku
inovaciju, veznik *pa*, i njegovu prošire-
nost u hrvatskosrpskom jeziku.

U slijedećem svesku (dvobroj
3-4) JAN SEDLÁČEK, *Modální pe-
rifráze da+indikativ v jižní slovanštině*
(241-247), daje pregled osnovnih
funkcija opisa da + indikativ u hrvat-

skosrpskom jeziku, dajući usporedbe sa stanjem u bugarskom jeziku koji se u svome razvoju neposrednije vezao za balkanski jezični model. Autor zaključuje da perifraza *da* + indikativ na funkcionalnoj razini ima karakter opisnog voluntativa, slično kao paralelna analitička sredstva u drugim balkanskim jezicima. Formiranje opisnog voluntativa i njegova sintaktička upotreba spada među najstarije manifestacije razvojnog zblizavanja slavenskih jezika s balkanskim jezicima. Prodiranje ove perifraze na mjesto infinitiva predstavlja razvojno mlađu fazu ovog procesa. Razloge za proširenje perifraze s *da* vidi u eksplicitnosti ovog sredstva: u sposobnosti izražavati razna vremen-sko-modalna značenja i jednoznačan odnos prema subjektu.

JAN PETR, *K počátkům Šafaríkova poznávání nové bulharštiny* (248-259). Autor karakterizira prvo razdoblje Šafarikova interesa za novo-bugarski jezik (1826-1833). Na početku ovog razdoblja Šafařík zauzima definitivan stav o bugarskom kao zasebnom slavenskom jeziku, zatim pristupa skupljanju bugarskog tiska i proučava-

nja živog jezika. Rezultati ovog Šafaříkova interesa prvi put dolaze do izražaja u *Serbische Lesekörner* (1833). Radi usporedbe sa stanjem u srpskom jeziku Šafařík se koristi primjerima do kojih je došao preko informatora (pretežno iz okoline Skoplja, manje iz istočnih bugarskih krajeva), nadopunjujući ih materijalom iz njemu dostupnog tiska i Vukova *Dodatka*. Uspoređujući Šafaříkove primjere s bugarskim jezikom iz početka 19. st. s akcentom na tome kako se u njima odrazio međusoban odnos narodnog i csl. jezika, autor ujedno pokazuje u kojoj je mjeri bio Šafařík tada upoznat sa suvremenom bugarskom književnom produkcijom.

U rubrici Građa i diskusije isti se autor osvrće na jezik Florijanskog psaltira: JAN PETR, *O jazyku žaltáře Floriánského* (339-346). Rad M. Kamińske, *Psalterz Floriański. Monografia językowa. Część I. Ortografja, fonetyka, fleksja imion*, 1981, podstakao je autora da iznese svoje zabilješke i poglede na neke razvojne procese u povijesti poljskog jezika inicirane u spomenutom radu.

Zdenka Ribarova